

Universitatea „Ovidius” Constanța
Facultatea de Teologie ortodoxă „Sfântul Apostol Andrei”

**DESCHIDEREA EUROPEANĂ
A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**
Mărturii ale celor doi întâistătători: fericitul întru adormire
Teoctist și Preafericitul Părinte Patriarh Daniel

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

Conducător științific:
Pr, prof. dr. Vasile NECHITA

Doctorand:
Pr. Ovidiu BORDEA

**Constanța
2013**

CUPRINS

ARGUMENT.....	1
 I. PATRIARHUL TEOCTIST ȘI DESCHIDEREA EUROPEANĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE.....	12
1.1. Reafirmarea Ortodoxiei românești după regimului comunist din România (1945-1964).....	15
1. 2. Deschiderile ecumenice după reîntrirea în Consiliul Ecumenic al Bisericilor.....	36
 II. PARTICIPAREA ÎNTÂISTĂTORULUI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA ÎNTRUNIRILE ECUMENICE EUROPENE.....	67
 III. CONTRIBUȚIA BOR SUB ARHIPĂSTORIREA PATRIARHULUI TEOCTIST LA CĂDEREA <i>CORTINEI DE FIER</i>	74
3.1. Susținerea unității panortodoxe.....	85
3.1.1. Conferințele panortodoxe preconciare.....	110
3.1.2. Relațiile cu Patriarhia Ecumenică.....	121
3.1.3. Relațiile cu Patriarhii apostolic.....	131
3.1.4. Relațiile cu Biserica Ortodoxă a Ciprului.....	134
3.1.5. Relațiile cu Patriarhia Moscovei.....	137
3.1.6. Relațiile cu Patriarhia Sârbă.....	139
3.1.7. Relațiile cu Biserica Ortodoxă Bulgară.....	144
3.2. Dialogul cu Biserica Romano-catolică.....	145
3.3. Dialogul cu Bisericile Vechi-orientale sau necalcedoniene.....	176
3.4. Dialogul cu Biserica Anglicană.....	178
3.5. Dialogul cu Bisericile protestante.....	179
3.6. Relațiile cu celelalte religii ale lumii.....	183
3.7. Recunoașterea moștenirii Patriarhului Teoctist.....	189
 IV. DAN-ILIE CIOBOTEA - UN PROFIL AL TEOLOGULUI MISIONAR ȘI ECUMENIC.....	203

4.1. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel – reper de unitate și continuitate în deschidere ecumenică cu Preafericitul Părinte Patriarh Teoctist.....	203
4.2. Formarea și afirmarea ecumenică a Profesorului Dan-Ilie Ciobotea.....	212
4.2.1. Debutul promițător în scrisul teologic.....	214
4.2.2. Strălucitul doctorat: Teologie și spiritualitate.....	219
4.3. Noutatea adusă în abordarea dialogului ecumenic.....	231
4.3.1. Redescoperirea spiritualității ortodoxe în dialogul ecumenic.....	231
4.3.2. Afirmarea Teologiei centrată în spiritualitate și Liturghie.....	235
4.3.3. Direcții ale misiunii Bisericii în fața problemelor lumii contemporane.....	241
4.4. Contribuția ca profesor la Institutul Ecumenic de la Bossey și la Institutul Teologic de grad Universitar din București.....	250

V. NOILE DESCHIDERI EUROPENE ALE ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI AFIRMATE DE MITROPOLITUL DANIEL.....276

5.1. Un ecumenism autentic pentru o redresare autentică a receptării religiosului într-o Europă secularizată.....	278
5.2. Există „o tinerețe eternă în Ortodoxie” în exprimarea ei ecumenică.....	285
5.3. Provocările deschiderii ecumenice a Bisericii Ortodoxe Române.....	288
5.3.1. Secularizarea.....	288
5.3.2. Individualismul civic.....	294
5.3.3. Sectarismul religios.....	294
5.3.4. Fenomenul globalizării pieții de profit.....	295
5.4. Valorile umane în atenția deschiderii ecumenice a Mitropolitul Daniel.....	297
5.5. Momente care reflecta preocuparea și deschiderea ecumenica a Mitropolitul Daniel.....	301
5.6. Afirmarea Ortodoxiei românești în contextul integrării europene a României.....	317

VI. UNIUNEA EUROPEANĂ – VOCAȚIA UNEI UNITĂȚI PRIN DIVERSITATE.

ORTODOXIA ÎN CONTEXT EUROPEAN.....	325
6.1. Europa se sfârșește acolo unde începe Ortodoxia?.....	325
6.2. Moștenirea creștină a Europei sau Europa care și-a pierdut identitatea religioasă.....	329
6.3. Politica Uniunii Europene față de Bisericile creștine și religiile prezente în spațiul ei.....	336

6.4. Ortodoxia ecumenică și misionară – o șansă pentru recuperarea identității creștine a Europei.....	345
 VII. NOI VECTORI ÎN DESCHIDEREA ECUMENICĂ A PATRIARHULUI DANIEL - CHEMAREA BISERICII NOASTRE DE A SLUJI UNITATEA SPIRITUALĂ A EUROPEI REUNITE.....	349
7.1. Unitatea panortodoxă în viziunea Patriarhului Daniel – un factor de credibilitate pe plan internațional.....	349
7.1.1. Principul sinodalității și al autocefaliei – fundament al intercomuniunii ortodoxe.....	349
7.1.2. Relațiile cu Patriarhiile Autocefale.....	355
7.2. De la atenția unui ecumenism centrat pe teme dogmatice la un ecumenism care amplifică rezolvarea provocărilor mutațiilor din societate.....	364
7.2.1. Imperativul unui dialog ecumenic al carității sau al iubirii frățești în Hristos.....	364
7.2.2. Problema migrației românilor în Occident în preocupările prioritare pastorale ale Preafericitului Părinte Patriarh.....	368
7.2.3. Coordonate ecumenice și pastorale în rezolvarea situațiilor concrete: criză economică, drepturile omului, exploatarea prin muncă, tinerii etc.....	376
7.3. Perspective ale Ortodoxiei românești și așteptări ecumenice în dialogul interreligios și intercultural. Solicitarea unei „noi culturi a dialogului”.....	381
7.4. Unitate și dialog intercreștin: de la polemică la dialog, de la confruntare la cooperare și de la izolare la solidaritate.....	387
 CONCLUZII.....	396
 BIBLIOGRAFIE.....	401
I. Surse primare.....	401
II. Dicționare, enciclopedii.....	402
III. Lucrările fericitului întru adormire †Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.....	402
IV. Lucrările Preafericitului Părinte †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.....	417
V. Literatură de specialitate.....	426
VI. Editoriale, comunicate de presă, consemnări.....	433

ARGUMENT

A vorbi despre deschiderea europeană a Bisericii noastre nu este un subiect destul de ușor de abordat la cumpăna dintre cele două milenii, știut fiind faptul că românitatea ortodoxă este o adevărată punte dintre Orientul creștin și Occidentul latin, așa cum o recunoștea – cu prilejul vizitei sale în România, în anul 1999, care de fapt a fost prima vizită a unui Pontif roman într-o țară majoritar ortodoxă – harismaticul papă Ioan Paul al II-lea; și întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Ruse, cu prilejul vizitei în Bucovina de nord și în Republica Moldova, în octombrie 2012, se simțea obligat să recunoască acest rol romanității orientale și implicit Bisericii noastre. Plecând de la aceste recunoașteri care prefațează altele care au fost exprimate sau se inspiră din ceea ce s-a spus în vremurile trecute, nu este lipsit de importanță să cercetăm cum și-au manifestat această conștiință fiii Bisericii noastre străbune, începând de la simplii credincioși până la întâistătătorii Ortodoxiei românești. Este un subiect căruia nu i s-a acordat atenția cuvenită, deși el a fost subliniat și cu ocazia celei de a III-a Adunări Europene Ecumenice care a avut loc între 4–9 septembrie 2007 la Sibiu.

Pentru a începe cercetarea noastră nu vom începe cu creștinarea poporului român, cum ar fi de altfel normal, însă nu vom putea să nu ținem cont de sublinierile fericitului întru adormire Patriarhul Teoctist, cu prilejul vizitei pe care a făcut-o la Constantinopol, după alegerea ca întâistătător al Bisericii noastre: „Născută deodată cu poporul român, Biserica Ortodoxă Română a crescut și s-a dezvoltat împreună cu poporul, împărțând atât bucuriile, cât și durerile lui. Se știe că atunci când poporul român a intrat în istorie, el era deja creștin, pentru că el se născuse creștin. Până la organizarea formațiunilor statale independente – în secolul al XIV-lea – și totodată până la organizarea bisericească ortodoxă, în aceste state, se întinde o perioadă a istoriei poporului român, caracterizată prin rezistență față de năvălirile popoarelor migratoare. Acestea au venit – unele după altele – și au trecut, iar românii au rămas, pentru că ei erau legați prin toată ființa lor de acest pământ. Odată cu ei au supraviețuit și două caracteristici specifice neamului românesc: latinitatea limbii și credința inițială, (cea) ortodoxă.”¹ Această conștiință a latinității l-a făcut să se simtă legat de cultura europeană, ale cărei rădăcini creștine nu pot fi negate. Așa se face că prin Sfinții Ioan Casian și Dionisie Exiguul – cel dintâi cunoscut prin scrierile „privitoare la desăvârșirea monahilor și a creștinilor în general”, iar cel de-al doilea ca „mare învățat și teolog, cunoscător al măsurării timpului.

¹ „Latinitate și Ortodoxie”, în Țeodotist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989, pp. 232-233.

Acesta a stabilit, cum se știe, era creștină, după data nașterii Mântuitorului Hristos”² – de timpuriu s-a manifestat această conștiință a latinității: „Sfântul Ioan Casian, Dionisie cel Mic și mulți alții” – încă din timpul viețuirii lor – „au fost cunoscuți prin sfințenie și ofranda ortodoxiei lor, exprimate în opere scrise, în organizarea Bisericii din aceste părți și în prezența lor la întreaga strădanie a acelor secole, când Sinoadele ecumenice și locale, cu puterea și lucrarea Duhului Sfânt, dădeau formele clare a învățăturii de credință și statorniceau rânduieli și pravile pentru întreaga Biserică.”³

Pe lângă acești mari teologi și păstori duhovnicești, trebuie amintit și faptul că tuturor celor care au crezut în Hristos și care făceau parte din acest popor nu le-a lipsit nici conștiința că sunt păstrătorii credinței celei adevărate, adică cea pe care ne-a propovăduit-o Sfântul Apostol Andrei – *cel dintâi chemat dintre ucenicii Mântuitorului*. Acest sfânt apostol „a predicat în părțile Dobrogei noastre, după cum ne atestă documente străvechi, vrednice de crezare și chiar colindele păstrate din moși-strămoși; el ne este deci nouă, astfel, părinte duhovnicesc; el ne-a botezat pe noi, românii, el ne-a uns cu Sfântul și Marele Mir apostolic pe care-l avem în Biserica noastră strămoșească.”⁴

Nu trebuie trecut cu vederea faptul că creștinismul străromân – datorită originii sale apostolice, dar și pentru faptul că creștinarea strămoșilor noștri nu s-a făcut dintr-o poruncă a unui conducător ci de jos în sus, adică de la cei din popor spre conducător – a fost unul foarte activ. Așa se explică de ce „un capitol de seamă din istoria Bisericii universale se referă la existența și activitatea călugărilor sciți din secolele V și VI. Aceștia au trăit în Dobrogea – numită în vechime Scythia Minor – și sunt cunoscuți pentru demersurile lor teologice la Patriarhia din Constantinopol și Roma, în legătură cu dogma Sfintei Treimi și actul mântuirii oamenilor, prin patima Domnului Iisus Hristos, având cunoscuta lor formulă soteriologică: *Unus ex Trinitate passus est Cruce.*”⁵

Creștinii de limbă romanică au încreștinat și pe cuceritorii lor, cum au fost goții. Așa se face că „apostolul goților, Episcopul Ulfila sau Wulfila, prin a cărui predică s-au încreștinat goții” este nu numai „creatorul alfabetului runic și traducătorul *Bibliei gotice* în anul 369, pe pământul țării noastre”, ci și cel care atestă acest creștinism de expresie romanică prin aceea că în această traducere a Sfintei Scripturi valorifică „multe influențe latine în lexic și care formează până astăzi cunoscutul *Codex Argenteus* de la Uppsala.” Legat de prezența

² „Roade ale prieteniei dintre Biserici”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, pp. 436-437.

³ „Statornicie în dreapta credință”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 322.

⁴ „Valoarea credinței adevărate”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 444.

⁵ „Roade ale prieteniei dintre Biserici”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 436.

creștinismului românesc în Peninsula Scandinavă, se cuvine a aminti și de „marele cărturar român Nicolae Milescu-Spătarul, care a alcătuit la Stockholm, în latinește, cea dintâi lucrare teologică scrisă de un român (în 1667), lucrare intrată în circulație europeană prin publicarea ei la Paris, în 1669.”⁶

Însă trebuie să spunem că încă din vremea slăvitului voievod Alexandru cel Bun, când au fost aduse la Suceava moaștele Sfântului Ioan cel Nou – care poate fi „considerat *printre primii sfinți cu moaște existente pe pământ românesc*”⁷ – și a lui Mircea cel Bătrîn care – la 1386 – a adus la Curtea de Argeș moaștele Sfintei Mucenițe Filofteia s-a manifestat conștiința europeană a ținuturilor românești. În timpul domniei Sfântului Ștefan cel Mare conștiința europeană a Ortodoxiei românești a fost afirmată prin lupta antiotomană, dar și prin acea scrisoare trimisă papei și principilor europeni, în care domnitorul moldovean considera bastionul ortodox din părțile carpato-danubian-pontic ca fiind o adevărată *poartă a creștinătății* deschisă spre Orientul atât de frământat al acelor vremuri după căderea Constantinopolului la 1453. Așa cum se exprima fericitul întru adormire Patriarhul Teoctist, deși „suntem considerați ca țară și Biserică din Est, mărturiile istorice”, precum și „legăturile cu Viena, ca și conștiința apărării prin veacuri a creștinătății europene, sunt dovezi de nezdruccinat că poporul român, cu istoria și cultura sa, aparține Europei. Este adevărat că nu avem domuri și universități cum sunt cele din Europa secolelor XII-XIV, pentru că în acel timp poporul român își apăra credința sa apostolică și ființa națională, se lupta pentru apărarea independenței sale și a creștinătății sale.”

Primejdia reprezentată de înaintarea spre Europa a otomanilor, sub conducerea sultanului cuceritor al capitalei Imperiului bizantin, a fost sesizată cu clarviziune de marele strateg militar și apărătorul credinței în Hristos, ceea ce justifică denumirea de *atlet al lui Hristos*, pe care i-a atribuit-o Papa Sixt al IV-lea. Asta arată că – „în acele condiții vitrege” – el nu numai că „nu era străin de cultură, așa cum mărturisesc străvechi lăcașuri de cult și cetățile din acel timp”, ci și aceea că – „apărându-și propria ființă națională și pământul strămoșesc – poporul român a fost pavăza creștinătății pentru popoarele europene. Pentru aceasta a fost numit Mihai Viteazul, în 1596, de către prinții europeni *fiu al Bisericii și apărător al lui Hristos*. Pentru aceasta a fost numit Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei (1457–1504), de

⁶ „Poarta cerului”, în Țeocist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 429.

⁷ „Valoarea credinței adevărate”, p. 445.

către însuși Papa de la Roma *atlet al lui Hristos*. Sunt numai două exemple care arată rolul istoric al poporului român în apărarea culturii și civilizației europene.”⁸

Aceeași conștiință pe care o va fi manifestat la vremea sa Mircea cel Bătrân, participant la lupta de la Nicopole alături de armata principilor creștini, o va mărturisi și Mihai Viteazul, care – după ce a reușit să realizeze pentru scurt timp unirea Țărilor române la 1600 și „a arătat că românii una sunt și s-a intitulat Domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei”⁹ – a dorit să realizeze o unire a țărilor din Balcani, prin constituirea unei *legi sfinte*, în realizarea căreia solicita ajutorul Papei Clement al VIII-lea; desigur, avea în vedere acest proiect pentru a rezista în fața expansiunii otomane, dar și pentru a face din romanitatea orientală un adevărat avanpost al creștinătății europene.¹⁰ Acesta din păcate va fi și ultimul proiect politic care voia să valorifice conștiința europeană a ortodocșilor din Europa centrală și de sud-est. Căderea Serbiei și pierderea Belgradului, odată cu neașteptatul deces al lui Iancu de Hunedoara, contribuisese prea mult la slăbirea rezistenței creștine, care – după înfrângerea de la Mohacz – se va vedea amenințată chiar sub zidurile Vienei. Dar și atunci ajutorul venit din partea Țărilor române a fost salvator: „Ne-a făcut de asemenea bucurie deosebită aprecierea dumneavoastră cu privire la marile personalități ale culturii române prezente la Viena, precum și evocarea unor episoade din lupta pentru independența Austriei, amenințată a cădea la 1683 sub puterea otomană, când au fost prezenți în preajma capitalei sale domnitorii români Duca Vodă al Moldovei și Șerban Cantacuzino al Țării Românești, care au contribuit la despresurarea Vienei.”¹¹

Cu prilejul vizitei făcute în Austria în iunie 1987, fericitul întru adormire Patriarhul Teoctist arăta în acest sens: „Aici la Viena în una din galeriile de artă se află tabloul cel mai expresiv al lui Mihai Viteazul, cel care a realizat pentru prima dată idealul de unitate națională a românilor, la 1601, tablou în care marele voievod este înfățișat într-o bogată costumație de

⁸ „Pe drumul prieteniei și al prețuirii reciproce”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 190-191.

⁹ „Unitatea Sfintei Treimi, mesaj al unității noastre”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 328.

¹⁰ În actul de propunere de ridicare a Bisericii noastre la rang de patriarhat se spunea printre altele: „Statornicia în credința ortodoxă – uneori mergând până la mucenicie – a strămoșilor noștri, lăsându-ne-o *nouă, urmașilor, ca o scumpă și sfântă moștenire* apărarea, în unele cazuri, a lumii creștine, nu mai din Orient, dar și din Occident, *de invaziile sălbatice și barbare ale necredincioșilor*, de către unii dintre voievozii români și de norodul peste care aceștia oblăduiau, ajutoarele – de orice fel – pe care de veacuri în șir poporul român ortodox le-a dat cu multă larghețe unora dintre Bisericile Ortodoxe...”, cf. „La ceas aniversar”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, pp. 15-16.

¹¹ „Pe drumul prieteniei și al prețuirii reciproce”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 191.

cavaler în ținută europeană, punând în evidență lupta poporului român și faima vitejească a voievodului român. Aici, cum știți, ne îndreptăm pașii ca într-un adevărat pelerinaj spre capela lui Șerban Cantacuzino, ridicată pe locul, unde – la 1683 – acesta își stabilise cortul în timpul împresurării Vienei, unde aportul său la stăvilirea invaziei otomane a fost recunoscut de marii învățați ai lumii.”¹² Negreșit, aceste prezențe ale voievozilor români în capitala Austriei oglindesc și dau mărturie despre legăturile Țărilor române cu Viena și marile orașe sau capitale europene; deopotrivă și de deschiderile față de valorile europene ale fiilor Bisericii noastre, care s-au arătat a fi „strâns legați de ideea apărării creștinătății de primejdia otomană, preocupare din vechime a voievozilor români, ei s-au aflat totdeauna singuri, deși ei apelau pentru ajutor la prinții Europei. După cum se știe ei n-au primit acest ajutor, dar au sprijinit popoarele creștine amenințate de invazia otomană.”¹³

Nu mai puțin importantă – din punct de vedere al manifestării conștiinței europene – a fost „sprijinul pe care poporul român și Biserica sa l-au dat în decursul istoriei, mai ales în secolele XIV-XVIII, unor popoare ortodoxe din Balcani și din Orientul Apropiat, căzute sub asuprirea otomană. Prin daniile domnitorilor români de atunci sau prin veșmintele, obiectele de cult și cărțile tipărite la noi în limbile greacă, slavonă și arabă, poporul român dreptcredincios a contribuit nu numai la ridicarea și înfrumusețarea unor locașuri de cult sau la îmbogățirea patrimoniului cultural-artistic al unor popoare ortodoxe, ci și la supraviețuirea Ortodoxiei în ținuturile în care era amenințată sau rea pusă la grele încercări. Legăturile interortodoxe s-au menținut și s-au dezvoltat odată cu afirmarea conștiinței europene.”¹⁴

Propaganda luterană, urmată de cea calvină și de contrareforma catolică nu vor reuși să fructifice conștiința europeană a romanității orientale ortodoxe; dimpotrivă, vor adânci și mai mult siajul creat de Marea Schismă din 1054, demonstrând că Reforma nu a fost decât un eveniment care s-a petrecut în cadrul Occidentului romano-catolic. Din acest motiv, consecințele Reformei în spațiul Țărilor Române – în ciuda tuturor încercărilor din Transilvania în special – nu au putut atrage pe români la protestantism; dar n-a lipsit acea înfiripare a conștiinței românești datorată cronicarilor din cele două principate: Moldova și Țara Românească. Ofensiva Bisericii Romei, finalizată cu unirea unor români ortodocși – mai mult din interesul unor preoți care au crezut că vor beneficia de drepturi naționale și politice, cum spunea Lucian Blaga – în frunte cu mitropolitul Atanasie Anghel, va duce la intensificarea

¹² „Slujitori ai tradițiilor sfinte”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p.411.

¹³ „Popas la troița voievodului”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 416.

¹⁴ „Stâlpul și temelia adevărului”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, p. 457.

conștiinței naționale prin contribuția corifeilor Școlii Ardelene, secondată de activitatea vlădicului Ilarion de la Râmnic.

Vreme de un secol și ceva – cât timp principatele ex-carpătice s-au aflat sub domnia fanariotă – această conștiință națională, legată de originea comună romană a tuturor ortodocșilor din aceste părți, se va estompa, dând întâietate românismului din părțile Ardealului să fie port-drapelul conștiinței europene a romanității orientale. Din cauza diferențelor confesionale care predominau Apusul volterian, cum îl numea vlădica de la Râmnic, la sfârșitul secolului al XVIII-lea se făceau simțite acele iviri care vor aduce o adevărată reînnoire isihastă sub Paisie Velicicovschi, care – prin ucenicii săi, între care Vasile de la Poiana Mărului și Gheorghe de la Cernica și Căldărușani – va cuprinde întregul spațiu ortodox din care făceau parte și Țările române; această mișcare se va resimți benefic până la Optina, de unde prin scriitorii ruși se va răsfrânge și asupra Occidentului latin spre sfârșitul secolului al XIX-lea.

După evenimentele de la mijlocul secolului al XIX-lea, conștiința europeană a ortodocșilor din cele trei principate va cunoaște o evoluție ascendentă; din păcate nu a lipsit și acea influență iluministă și materialistă, ceea ce a făcut ca Ortodoxia să ia apărarea românismului amenințat de cosmopolitismul european al liberalismului. Din acest moment are loc acea nefirească inversare de roluri: Ortodoxia românească a sprijinit afirmarea națională, iar gândirea raționalist-liberală s-a erijat în promovarea unui europenism cosmopolit. Părintele Dumitru Stăniloae, referindu-se la această fracturare produsă în simțirea românească, a arătat că noua deschidere europeană s-a arătat străină spiritului și gândirii românești pentru că afirma idei în speță catolice și protestante. De aceea, în ultimul secol și jumătate a fost cu obstinență negată deschiderea europeană a Ortodoxiei, care a fost asociată cu un naționalism retrograd și chiar antieuropean.

Acest tratament a fost diminuat cumva în perioada interbelică, accentuându-se – din păcate – în perioada comunistă în numele așa-numitului internaționalism proletar, prin care se nega deopotrivă conștiința religioasă ortodoxă și cea națională, care își redobândise o oarecare deschidere europeană în perioada interbelică. Naționalismul comunist va distruge și ultimele repere europene ale culturii noastre, ceea ce explică de ce nici după evenimentele din decembrie 1989 nu a putut fi recuperată conștiința europeană a acestui neam. Dar să nu uităm că – înainte de a fi căzut *cortina de fier* – Papa Paul al VI-lea, apreciind deschiderea Bisericii noastre manifestată încă din anii 60 ai secolului trecut, a arătat o adevărată simpatie față de latinitatea poporului nostru și față de credința sa. Și totuși ne este dat să trăim o situație paradoxală: dacă nu pentru toate cele întâmplate în ultimul secol și jumătate a fost găsită ca principala vinovată Biserica Ortodoxă Română, cel puțin pentru greoaia reintegrare europeană a României în acești

ultimi douăzeci și trei de ani adeseori s-au făcut auzite voci, care – citându-l pe marele istoric Nicolae Iorga, Principele Vladimir Ghika și alții – au găsit o cale ca, pentru toate nereușitele diplomatiei și politiciii românești, să fie acuzată Ortodoxia românească; acesteia i se imputa efectiv nepriceperea și superficialitatea cu care politicienii noștri au abordat problema reintegrării europene. Oare au avut dreptate cei care s-au pripit să emită asemenea judecăți, uitând că în ajunul summit-ului, la care s-a hotărât integrarea României în Uniunea Europeană, a avut loc istorica vizită a Patriarhului Teoctist la Roma (7-12 octombrie 2002), invitat fiind de Suveranul Pontif pentru prima vizită ecumenică și pastorală pe care a efectuat-o într-o țară majoritar ortodoxă?

Desigur, că nu. Tocmai acest fapt a și motivat acest demers academic pe care mi l-am propus să-l realizez. El a fost animat de dorința sinceră de a dovedi adevărul că Ortodoxia românească nu numai că nu a fost împotriva afirmării conștiinței europene în rândul fiilor acestui popor, ci – „cu timp și fără timp”, ca să folosim cuvintele Sfântului Apostol Pavel, cel care a unit valorile Ierusalimului (religioase), Atenei (filosofice) și Romei (legile și dreptul) care stau la baza întocmirii europene, cum spunea Paul Valery și a repetat-o la Sibiu (în 2007) Manuel Barosso – a slujit cultivării conștiinței care nu poate fi desprinsă de conștiința europeană. Rezerva în fața panoccidentalizării – cum spunea și George Uscătescu – și a secularizării nu poate fi confundată cu un refuz al conștiinței europene din partea ortodocșilor și cu atât mai mult a românilor. De asemenea, nici nu poate fi proclamată ca fiind cea mai evidentă mărturie că Ortodoxia românească nu este și nici nu poate fi deschisă spiritului european, culturii și civilizației – care din păcate este privită ca fiind prin excelență cele occidentale, uitându-se de contribuția creștinilor ortodocși la această cultură, având eminamente rădăcini creștine – precum și valorilor democratice și ecumenice.

Acest adevăr că cele două părți creștine – occidentală și răsăriteană – au contribuit la moștenirea comună creștină a Europei este redată genial de Părintele Virgil Gheorghiu, cel care a fost încununat cu premiul Academiei franceze. Pentru frumusețea sa merită a fi redat pe larg. Iată cum exprima el acest adevăr – în cartea dedicată Patriarhului Athenagoras – în anul 1969: „Dacă Dumnezeu ar fi vrut ca Biserica Lui să fie uniformă ca produsele fabricate, Hristos l-ar fi ales doar pe Petru. Și toată Biserica – și cultura influențată de aceasta, n.n. – ar fi fost conformă cu felul de a trăi al lui Petru. Sau Hristos l-ar fi ales numai pe Andrei fără Petru și Biserica ar fi fost, pe tot pământul, conformă cu felul de a trăi și de a spera al lui Andrei. Andrei și Petru erau frați după trup. Frați în duh. Frați în mucenicie. Nimic nu era mai deosebit decât comportarea acestor doi frați...

Hristos nu l-a obligat pe Petru să trăiască la fel ca Andrei, nici pe Andrei la fel ca Petru. Petru n-a fost obligat nici de Hristos, nici de Duhul Sfânt să-și schimbe felul de a trăi și să urmeze fratelui său Andrei care era obișnuit să-și petreacă timpul în deșert, în meditație, în post și în căutarea absolutului, hrănindu-se cu lăcuste și rădăcini. Nici Andrei nu a fost obligat să trăiască la fel ca Petru, care era un cetățean onorabil, așezat, organizat, chibzuit și care era cu picioarele pe pământ. Urmașii Sfântului Petru au creat civilizația occidentală, care este minunea lumii...

Andrei și urmașii săi au creat Biserica lui Hristos în Orient, pe credința trăită, incandescentă, totală. Ucenicii Sfântului Andrei s-au îndreptat cu toată atenția, toată viața, toate grijile lor înspre cele ce urmează să vină și înspre lumea de dincolo. Privirile lor sunt încontinuu ațintite spre țelurile ultime, iar grija lor pe pământ este îndumnezeirea omului încă de aici, prin renunțare, prin asceză, rugăciune și prin credință în Biserică și în Tainele ei. Biserica Sfântului Andrei este o Biserică eshatologică.”¹⁵ Așa ne-a cunoscut Europa și așa trebuie să ne prezentăm în continuare. Fericitul întru adormire Patriarhul Teoctist ținea chiar să sublinieze în mod deosebit această conștiință cu care trebuie să ne prezentăm în fața Europei și astăzi: „Este bine să știm cu toții, cu toată smerenia, că valorile credinței noastre ortodoxe, moștenite de la înaintași, care au fost cunoscute în Europa încă din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, trebuie să fie redescoperite astăzi în Europa. Nu se poate concepe o Europă fără balsamul duhovnicesc al Sfântului Munte al Athosului, fără valorile cugetării Sfinților Părinți ai Răsăritului, fără frumusețea și bogăția cultului ortodox.”¹⁶

Asta nu înseamnă că Ortodoxia este împotriva pluralismul; dimpotrivă, ea dorește ca – tocmai în numele acestei pluralități, atât de aclamată – să i se ia locul pe care-l merită într-o Europă reunificată: „Pluralismul de gândire nu este străin Bisericii din punct de vedere teologic. Este de apreciat rolul pe care îl are pluralismul în această puternică încrâncenare în care se găsește omenirea întreagă și neamul nostru românesc, păstrător peste veacuri al atâtor valori nemuritoare.”¹⁷ De asemenea, Ortodoxia nu înțelege să afirme un naționalism îngust sau să refuze deschiderea spre universalitate, întrucât întotdeauna „a evitat să așeze universalul deasupra localului și să cadă într-o concepție culturală universalistă, care ar fi putut intra în conflict cu cultura diferitelor popoare și contribui în mod decisiv la destabilizarea lor”; dar n-a

¹⁵ Virgil Gheorghiu, *Viața Patriarhului Athenagoras*, traducere de Cristian-Dumitru Moldovan, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, pp. 367-368

¹⁶ „Jertfă de mulțumire”, în †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. VIII, p. 34.

¹⁷ „Slavă lui Dumnezeu pentru toate”, în †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. VIII, p. 40.

căutat nici „să pună localul deasupra universalului, fiindcă în acest fel ar fi dat naștere unui naționalism șovin care ar fi intrat în conflict cu cultura universală.”¹⁸

Plecând de la aceste sublinieri, pentru demersul nostru, am considerat că cei doi Întâistătători ai Bisericii Ortodoxe Române de la cumpăna dintre milenii – fericitul întru adormire Patriarhul Teoctist și Preafericitul Părinte Patriarh Daniel – i-am putea considera ca fiind paradigmatici în privința efortului pe care Ortodoxia românească l-a depus în ultima jumătate de secol, eforturi încununate de recunoașteri ecumenice din partea celor mai reprezentativi ecumeniști din această perioadă, care – nu întâmplător – corespunde dialogului dragostei și celui teologic dintre ortodocși și romano-catolici! Chiar și numai acest aspect dacă l-am avea în vedere, demersul cercetării noastre nu poate să nu prezinte un real interes pentru teologi, slujitori, doctoranzi și cei care doresc să cunoască mai în profunzime realitățile legate de deschiderea europeană a Bisericii noastre, așa cum o oglindesc atitudinile, implicările și exprimările aparținând celor doi Întâistătători ai Ortodoxiei românești.

În cuvântarea pe care a rostit-o în ziua de 24 iunie 1987 la Palatul Pallavicini din Viena, cu prilejul primirii titlului de *protector* al Fundației „Pro Oriente”, fericitul întru adormire Patriarhul Teoctist declara: „Noi aparținem unei Biserici deschise față de lume și de problemele ei și venim dintr-o țară care – ca și țara în care ne aflăm – este cunoscută pentru dorința sa de a trăi în pace cu toți oamenii și cu toate popoarele lumii. Suntem fericiți să ne întâlnim aici pe aceleași coordonate ale dorinței de a închina împreună noastră lucrare atât în slujba promovării unității creștine, cât și în slujba păcii, în sădirea încrederii între popoarele de pe continentul nostru și în apărarea culturii și a civilizației europene, pentru care Bisericele și țările noastre și-au adus neîntrerupt contribuția lor prețioasă.”¹⁹ Această deschidere este de fapt ceea ce a călăuzit dintotdeauna toate eforturile ecumenice ale ierarhilor și teologilor români pentru „înfăptuirea marelui ideal al unității creștine”. Ei au avut neclintita convingere că numai „biruind zidul despărțitor al deosebirilor dogmatice dintre ele, Bisericele creștine se simt datorate să-și unească forțele pentru ca – de pe pozițiile lor și cu mijloacele proprii – să-i apropie pe oameni unii de alții și să-i ajute în împlinirea celor mai arzătoare năzuințe a ceasului de față: asigurarea dreptului la viață.”²⁰

După cum observăm eforturile de realizare a idealului de unitate creștină nu era privit în sine; permanent a fost corelat cu un dat uman, manifestat din ce în ce mai puternic: dorința

¹⁸ „Biserica și cultura”, în †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. VIII, p. 72.

¹⁹ „România – pământ care cântă în imagini”, în †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. III/1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, p. 369.

²⁰ *Ibidem*, p. 369.

tuturor oamenilor de unitate și de realizare a acelor condiții ca fiecare persoană umană să se bucure de darurile cu care Dumnezeu a împodobit această locuință comună: pământul. Referirea la acele amenințări la adresa darului sfânt al vieții nu vizează doar tensiunile dintre marile puteri care n-au încetat odată cu terminarea așa-numitului *război rece*, cât la acea despărțire a Europei de zidul despărțitor al *cortinei de fier* care persista prin existența regimurilor comuniste, care – printr-un tratament totalitar – îngrădea dreptul fundamental al omului la Dumnezeu; de aici decurgând alte tensiuni care amenințau viața liberă a oamenilor în calitatea lor de cetățeni ai unor asemenea state. Între acestea se număra și România comunistă.

Acolo unde va fi nevoie vom apela și la surse suplimentare, însă firul călăuzitor fiind exprimările celor doi arhipăstori – în care se oglindește conștiința și deschiderea europeană a Bisericii noastre – cu diferite ocazii și întruniri, așa cum au fost prezentate în acte oficiale, în studii și luări de poziție cu privire la anumite aspecte legate de efortul ecumenic al tuturor Bisericilor creștine. Într-o mică măsură vom acorda atenție și cultivării a ceea ce se numește ecumenism local sau regional; negreșit, numai în măsura în care acest fapt vine în sprijinul temei cercetate de noi: deschiderea europeană a Bisericii Ortodoxe Române, așa cum o caracteriza – în 1995 – fericitul întru adormire Patriarhul Teoctist: Biserica străbună „a fost una cu poporul, fiind numită mamă spirituală a lui, pentru că a suferit și s-a bucurat împreună cu el, și-a mângâiat fiii, le-a deschis cartea și le-a pus la îndemână scrierea. Din vremuri străvechi, Ortodoxia a dat lumii martiri și eroi, iar astăzi ea aduce Europei trăirea duhovnicească, viața mănăstirilor noastre, a pustnicilor, a monahilor, a credincioșilor, care acum frecventează în număr mare bisericile noastre, devenite neîncăpătoare.”²¹

Practic, Ortodoxia n-a fost „o Biserică a confortului, ci o trăire creștină plină de dăruire, de jertfă, care L-a urmat întrutotul pe Întemeietorul ei, Mântuitorul Hristos, în răstignire, în suferință, dar și în înviere.”²² Iar Europa de astăzi – aflată ca întreaga lume într-o perioadă critică destul de severă, pentru că după căderea *cortinei de fier* s-a vărsat mult sânge nevinovat, cum a fost cazul fostei Iugoslavii, iar criza economică ne încredințează că la originea ei este una morală și religioasă – nu poate rămâne indiferentă că mulți dintre cetățenii ei s-au „îndepărtat de adevărul dumnezeiesc, atât în Apus cât și în Răsărit”, iar „adevărurile evanghelice nu sunt deplin înțelese și respectate.”²³ În acest context prezența Ortodoxiei – implicit și a Ortodoxiei românești – va putea ajuta pe creștinii și Bisericile Europei să afle acele

²¹ „Jertfă de mulțumire”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. VIII, p. 33.

²² „Biserica și cultura”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. VIII, p. 77.

²³ „Și avem comoara aceasta în vase de lut”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. VIII, p. 52.

izvoare din care să soarbă putere pentru „a da sens și valoare ecumenismului și apărării darului sfânt al vieții pe pământ.”²⁴

²⁴ „Popas aniversar”, în †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. VIII, p. 91.

CONCLUZII

Plecând de la aceste sublinieri, pentru demersul nostru, am considerat că cei doi Întâistătători ai Bisericii Ortodoxe Române de la cumpăna dintre milenii – fericitul întru adormire Patriarhul Teoctist și Preafericitul Părinte Patriarh Daniel – i-am putea considera ca fiind paradigmatici în privința efortului pe care Ortodoxia românească l-a depus în ultima jumătate de secol, eforturi încununate de recunoașteri ecumenice din partea celor mai reprezentativi ecumeniști din această perioadă, care – nu întâmplător – corespunde dialogului dragostei și celui teologic dintre ortodocși și romano-catolici! Chiar și numai acest aspect dacă l-am avea în vedere, demersul cercetării noastre nu poate să nu prezinte un real interes pentru teologi, slujitori, doctoranzi și cei care doresc să cunoască mai în profunzime realitățile legate de deschiderea europeană a Bisericii noastre, așa cum o oglindesc atitudinile, implicările și exprimările aparținând celor doi Întâistătători ai Ortodoxiei românești.

Cei doi Patriarhi ai Bisericii Ortodoxe Române și-au înțeles pe deplin vocația într-o societate tehnologizată și de consum configurează religiozitatea în noi parametrii de referință. Din domeniul public, religia este sustrasă în domeniul privat²⁵, chiar unii gânditori și filosofi contemporani - precum Jacques Derrida, Gianni Vattimo, John D. Caputo etc. - sugerând că această schimbare de optică sub o formă imperativă.²⁶ Este mai mult decât evident faptul că omul de astăzi este bulversat de o tragică criză de identitate religioasă. Relativismul moral, paradigmele nihiliste și ateiste, pluralismul religios sunt realități ce definesc ordinea socialului cotidian. Se propun noi alternative, surrogate religioase, pseudo-religiozități pe fondul ateismului, alimentate mai ales de spectaculozitatea și misticismul religiilor orientale.

Creștinismul nu este în concurență cu alte religii, creștinismul este în concurență cu depășirea orgoliilor proprii fiecărei Biserici și este în concurență cu postmodernismul care anulează, practic, prezența sa în spațiul public.²⁷ Pe fondul acestui regândiri în optică

²⁵ Vezi Siobhan Chandler, „Private Religion in the Public Sphere Life Spirituality in Civil Society”, în *Religions of Modernity. Relocating the Sacred to the Self and the Digital*, Brill, Leiden, 2010, pp. 69–88.

²⁶ Vezi Santiago Zabala, „O religie fără teiști și atești”, în Richard Rorty, Gianni Vattimo, *Viitorul religiei. Solidaritate, caritate, ironie*. Sub îngrijirea lui Santiago Zabala, Traducere din limba italiană de Ștefania Mincu, Editura Paralela 45, Pitești, 2008; John D. Caputo și Gianni Vattimo, *După moartea lui Dumnezeu*, Traducere din limba engleză de Cristian Cercel, Editura Curtea Veche, București, 2008; John D. Caputo, *The Paryers and Tears of Jacques Derrida: Religion Without Religion*, Indiana University Press, Bloomington, 1997; Jaques Derrida, *Credință și unoaștere. Veacul și iertarea*, traducere de Emilian Cioc, Editura Paralela 45, Pitești, 2004.

²⁷ Gabriel Vahanian, *The Death of God: The Culture of Our Post-Christian Era*, Braziller, New York, 1961, pp. 3-14; Gerrit Neven, „Doing Theology without God? About The Reality of Faith in the 21st century”, în

postmodernă a culturii, a socialului și a religiei, se aklamă deconstrucția teologiei scrisa într-o manieră tipic derrideană consta în devalorizarea limbajului religios, și implicit a învățăturilor doctrinare.²⁸ Programul postmodernismului de a configura creștinismul noii paradigme sociale super-tehnologizate se desfășoară pe trei direcții principale: devalorizarea dogmelor, dezinstituționalizarea Bisericii și privatizarea religiei sau sustragerea ei din spațiul public în cel privat.²⁹ Se propune un creștinism debarasat de un crez public, oficial, că marca a identității creștine, debarasat de referirea la transcendent, așa cum se pronunță Gerrit Neven: „Adevărata credință poate fi mai bine imaginată fără Dumnezeu, decât cu Dumnezeu ca obiect al ei, având un statut mai eficient.”³⁰ Dar, așa cum am afirmat într-o secțiune anterioară, orice criză reprezintă un prilej de normalizare, și astfel postmodernismul reprezintă o oportunitate pentru o autentică teologie³¹.

În această ordine de idei, Ortodoxia este expresia istorică vie a fidelității neîntrerupte, nedeformate și neștirbite față de adevărul și plinătatea „credinței dată sfinților, odată pentru totdeauna” (Iuda 1, 3), față de dreapta credință a Sfinților Apostoli, a Sfinților Părinți și a sfințelor sinoade ecumenice sau universale.

Ortodoxia păstrează, tocmai fidelității sale în credință, o tinerețe și o actualitate permanentă. În aceasta ordine de idei, citându-l pe André d'Halleux, Preafericitul Părinte Daniel afirmă că Ortodoxia a știu cel mai bine să unească viața cu tradiția, fără a se împietri în imobilism și fără să cedeze modernismelor efemere. Această caracteristică nefiind una întâmplătoare, ci ține de esența însăși a ei căreia îi place să se definească ca fiind plinătatea vie a unei fidelități recreate fără încetare. Sinteza religioasă a Ortodoxiei păstrează un parfum de veșnică prospețime. Biserica Ortodoxă Română, ca parte integrantă și responsabilă a Ortodoxiei universale, a înțeles să se alăture eforului comun de refacere a unității creștine, în duhul dragostei pe care Mântuitorul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Întrupat, ne cheamă permanent să o trăim în viața noastră: „Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi.” (Ioan 13, 35).

Journal Cultural and Religious Theory, Vol. 6, No. 3 (2005), p. 30; Jeffrey W. Robbins, *Introducere: După moartea lui Dumnezeu*, în John D. Caputo și Gianni Vattimo, *După moartea lui Dumnezeu*, Traducere din limba engleză de Cristian Cercel, Editura Curtea Veche, București, 2008, p. 12.

²⁸ Cf. Graham Ward, „Deconstructive theology”, în Kevin J. Vanhoozer (Ed.), *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, Cambridge University Press, New York, 2003, pp. 76-91.

²⁹ Vezi Pr. porf. dr. Gh. Petraru, „Paradigme conceptuale moderniste și post-moderniste și impactul lor asupra teologiei și misiunii Bisericii”, în *Modernitate, postmodernitate*, religie. Constanța, 2005, Editura Vasiliana '98, Iași, 2005, pp. 44–59.

³⁰ Gerrit Neven, *op. cit.*, p. 30.

³¹ Cf. Clayton Crockett „The Challenge of Postmodernism and the Health of Theology”, în *Journal of Religion and Health*, Vol. 39, No. 3, (2000), pp. 209-210.

Pentru mulți dintre ortodocși, una dintre principalele probleme ale Consiliului Mondial al Bisericilor este cea a *pierderii orizontului unității, a dimensiunii eclesiologice* în demersul ecumenic. În acest sens, se face deseori referire la o „epocă de aur” a ecumenismului, de la începuturile sale, când unitatea Bisericii și refacerea acesteia prin dialog teologic responsabil și profund stăteau în centrul preocupării Consiliului. Diluarea acestei preocupări este însoțită și de diminuarea interesului multora dintre ortodocși și pentru activitatea ecumenică.

Pe lângă aceasta, *relativizarea principiilor moralei creștine* de către unele dintre Bisericile membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor creează premisele unei critici tot mai pronunțate a Bisericilor Ortodoxe vizavi de alți parteneri ecumenici, mult prea liberali, în ceea ce privește fundamentele morale pe care Bisericile sunt chemate să le apere și să le promoveze. Acestei relativizări trebuie să i se opună afirmarea valorilor sfințeniei vieții, care ne pot oferi inspirația și creativitatea pentru a lucra în vederea reconcilierii și pentru promovarea evanghelizării.

Provocările care se propun a fi depășite sunt puține, dar bine conturate: *secularizarea*, care implică inclusiv negarea prezenței și lucrării lui Dumnezeu în lume și în viața persoanei, este una dintre cele mai mari provocări față de care Bisericile în totalitatea lor sunt chemate să lucreze împreună pentru a-L mărturisi pe Dumnezeu ca fiind relevant pentru societatea de astăzi.³² Misiunea *ad intra*, ceea ce în cazul unor Biserici este numită reevanghelizarea propriilor națiuni/popoare, *redescoperirea ethosului misionar* constituie o altă provocare majoră pentru Bisericile creștine. Unul dintre importanții promotori ai ecumenismului, Pr. prof. Ion Bria, propunea conceptul „Liturghie după Liturghie” ca o încercare de reformulare a unor noi orientări și perspective misionare și pastorale pentru Biserici, în contextul actual.

Dialogul interreligios, într-o lume din ce în ce mai pluralistă din punct de vedere religios, este o altă temă căreia împreună-lucrarea Bisericilor în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor poate contribui la găsirea unor puncte convergente, care să aducă mai multă înțelegere, respect și reconciliere între popoare și între credințe religioase diferite.

Rezultatele *Comisiei speciale* privind participarea ortodocșilor la Consiliul Mondial al Bisericilor/Mișcarea Ecumenică, în special în ceea ce privește chestiunea rugăciunii comune și cea a modalității de luare a deciziilor, au creat premisele unor noi norme de coexistență și cooperare ecumenică, nu încă și suficient entuziasm.

³² Olivier Clement, „A mărturisi într-o societate secularizată”, traducere de Iulian Nistea, în „Contacts”, nr. 144, 1988, p. 47.

Exprimarea mai pregnantă a spiritului de *solidaritate și coresponsabilitate* în fața suferinței umane, în apărarea darului sfânt al vieții și protejarea mediului natural, are la bază învățătura creștină, potrivit căreia lumea este darul lui Dumnezeu, iar noi suntem „iconomii” acestui dar, chemați ca, prin mărturia noastră comună, să căutăm mai întâi Împărăția lui Dumnezeu, adică mântuirea, sfințenia și viața veșnică, ca daruri mai mari decât darurile materiale și limitate ale acestei lumi trecătoare. În această perspectivă a valorilor eterne, trebuie tratate, cu toată responsabilitatea și problemele urgente de ordin social și mondial! Să nu despărțim niciodată acțiunea socială de rugăciunea constantă, nici cunoașterea științifică de comuniunea inimilor, nici darul libertății de necesitatea solidarității fraterne, nici afirmarea identității proprii de căutarea unității de credință mântuitoare. Această chemare ne-o adresează Evanghelia lui Hristos și Biserica Sfinților Lui.

Un lucru este sigur, și anume că Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe Române trebuie să deschidă drumul Bisericii în al treilea mileniu printr-o impresionantă afirmare a conștiinței sale sinodale. Ortodoxia este pe calea trăirii în propriul ei trup a realității Sinodului.

Unitatea Ortodoxiei este, în condițiile actuale, singurul izvor de putere și speranță pentru Patriarhia Ecumenică și pentru apărarea identității autentice a popoarelor ortodoxe în pluralismul Europei unite, Mersul Bisericii Ortodoxe către Sinod promite o reînnoire constantă și credibilă a unității și mărturiei ortodoxe în lumea modernă, fiind totodată legat de preocuparea pentru promovarea ideii unui dialog constructiv cu romano-catolicii, cu protestanții și cu vechile Biserici orientale, în vederea restabilirii unității creștine. Ortodoxia nu mai are motive istorice de a menține o rezervă confesională care o izolează de ceilalți atunci când necesitatea mărturiei sale ecumenice este propovăduită neîncetat în cadrul dialogurilor teologice bilaterale și multilaterale cu ceilalți creștini. Progresul teologic însemnat care s-a făcut în dialogurile oficiale cu romano-catolicii, anglicanii, luteranii și reformații, ca și acordul teologic constant în dialogul purtat cu vechii-catolici, confirmă dinamismul tradiției patristice reînnoite în favoarea apropierii teologice între Orient și Occident.

BIBLIOGRAFIA

I. SURSE PRIMARE

1. Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.
2. Sfântul Ignatie Teoforul, *Către Filadelfieni*, 5,8, în *Scrierile Părinților apostolici*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
3. Sfântul Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 65-66, în „Filocalia”, volumul I, traducere de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, ediția a II-a, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu.

4. „Cearing a Path Through a Minefield: Orthodox-Roman Catholic Dialogue 1983-1990 (2)”, *One in Christ* 27, 1991.
5. „Declarație despre relațiile Bisericii cu religiile necreștine (*Nostra aetate*)”, în *Conciliul Ecumenic Vatican II*, Arhiepiscopia Romano-Catolică București, 2000.
6. „Decret despre ecumenism” (*Unitatis Redintegratio*), în *Conciliul Ecumenic Vatican II*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1999.
7. *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene* (<http://eur-lex.europa.eu>, accesat la 13.09.2013).
8. *Declarația comună referitoare la Muntele Athos*, în *Tratatul de aderare a Republicii Elene la Comunitățile Europene* (<http://eur-lex.europa.eu>, accesat la 13.09.2013).
9. *Declarația nr. 61 a Republicii Polone cu privire la Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*, în *Actul final al Conferinței Interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona*, semnat la 13 decembrie 2007 (<http://eur-lex.europa.eu>, accesat la 13.09.2013).
10. *Declarația nr.11 privind statutul Bisericilor și organizațiilor neconfesionale*, în *Tratatul de la Amsterdam. III. Declarații* (<http://www.europa.ro/comunitar/tratate>, accesat la 10.09.2013).
11. Documentul *Gouvernance europeenne, un livre blanc, III, 3.1. Impliquer la societe civile*, 9 (<http://eur-lex.europa.eu>, accesat la 13.09.2013).
12. *Guidelines on Dialogue with People of Living FAITHS AND Ideologies*, WCC, Geneva, 1990, articol preluat de pe website-ul CEB (<http://www.wcc-coe.org>, accesat la 13.09.2013).
13. *Raportul Consultației inter-ortodoxe a Bisericilor Orientale și Răsăritene membre în CEB cu tema Bisericile Ortodoxe și CEB*, Chambèsy, Elveția, 12 – 16 septembrie 1991
14. *Raportul Consultației teologilor ortodocșilor cu tema „Natura ecumenică a mărturiei ortodoxe”*, New Valamo, Finlanda, 24-30 septembrie 1977.
15. *Raportul Preliminariilor Comitetului Pregătitor al Marelui Sinod și Sfântului Sinod*, Chambèsy, Elveția, februarie 1986.

II. DICȚIONARE, ENCICLOPEDII

16. Lossky, Nicholas, Jose Miguez Bonino, John Pobee, Tom Stransky, Geoffrey Wainwright and Pauline Webb, *Dictionary of the Ecumenical Movement*, WCC

Publication, Geneva & Wm.B.Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2002.

17. Bversluis, Joel (Ed.), *A Sourcebook of the World's Religions. An Interfaith Guide to Religion and Spirituality*, New World Library, California, 2000.
18. Motter, AAlton M., *Ecumenism 101: A Handbook about teh Ecumenical Movement*, Forward Movement Publications, 1997
19. Buckley, James J., Frederick Christian Bauerschmidt, and Trent Pomplun (Eds.), *The Blackwell Companion to Catholicism*, Blackwell Publishing Ltd, 2007.

III. LUCRĂRILE FERICITULUI ÎNTRU ADORMIRE †TEOCTIST, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

20. „A locui frații împreună”, în †Teoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
21. „Acesta este Fiul Meu cel iubit”, în †Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
22. „Adevărat frumusețe”, în †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
23. „Aleasă recunoștință pentru vizita Patriarhului ecumenic”, n †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
24. „Altarul - poarta cerului”, †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
25. „Apărarea vieții și a păcii”, în †Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
26. „Apostolatul social în slujba înaltelor valori”, în †Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
27. „Apropiere și comunicare interumană”, în †Teoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

28. „Avem trebuință unii de alții”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
29. „Balsamul dragostei pentru frații din Iugoslavia”, *†Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
30. „Biruința vieții asupra morții”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
31. „Biserica lăcaș de unitate și comuniune”, în *†Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
32. „Biserica Ortodoxă Română mereu alături de popor”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
33. „Biserica Ortodoxă și Academia Română”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
34. „Biserica și cultura”, în *†Teoctist, Patriarhul Bisericii Române, Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
35. „Biserica, stâlp și temelie a adevărului”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
36. „Biserica, timp și spațiu de mântuire”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
37. „Biserică și școală”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
38. „Brazdă nouă”, în *†Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
39. „Bucuria comuniunii”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
40. „Bucuria frângerii pâinii împreună cu frații”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.

41. „Bucuria împlinirii poruncilor evanghelice”, în Țeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
42. „Ca bucuria noastră să fie deplină”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
43. „Ca lumea viață să aibă”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
44. „Căci călători și pribegi suntem noi înaintea Ta, Doamne”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul XI, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
45. „Căldura credinței și evlaviei românești”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
46. „Chemați la o singură nădejde”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
47. „Chipul Patriei de obârșie”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
48. „Clipe răscolitoare”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
49. „Conștiința răspunderii”, în Țeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
50. „Creștinismul, religie istorică și «eminamente culturală»”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
51. „Cu mulțumire adâncă”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
52. „Cu nădejde sporită”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.

53. „Cu smerenie și încredere”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
54. „Cununa anului”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
55. „Cunună de aniversări”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
56. „Cuvântul și hotărârea să devină faptă”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
57. „Darurile Învierii”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
58. „Din aceeași Biserică și din același neam”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
59. „Din comoara valorilor ortodoxe românești pe pământ sud-american”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
60. „Din izvorul aceleiași moșteniri”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
61. „Două Biserici care se adapă din același izvor apostolic”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
62. „Dragoste și respect pentru înaintașii noștri”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
63. „Este sunt cu voi în toate zilele”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
64. „Explicarea înțelesurilor de adâncime ale Sfintei Liturghii”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

65. „Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
66. „Fericiți făcătorii de pace”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
67. „Fii ai aceluiași Părinte ceresc”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
68. „Frățească îmbrățișare”, *†Teoctist*, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
69. „Glasul conștiinței creștine”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
70. „Hristos a înviat!”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
71. „Hristos Se naște, slăviți-L”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
72. „Iisus Hristos – viața lumii”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
73. „Împlinind o misiune sfântă”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
74. „Împlinirea misiunii de propovăduitori ai Sfintei Evanghelii”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
75. „În bucuria familiei duhovnicești”, în *†Teoctist*, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
76. „În bucuria familiei duhovnicești”, în *†Teoctist*, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

77. „În duhul ecumenismului local”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
78. „În lumina comuniunii ortodoxe”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
79. „În slujirea unității neamului”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
80. „În strânsă legătură cu Scaunul ecumenic”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
81. „Închinare la racla Sfântului Neofit”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
82. „Îndestulându-ne din același har”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
83. „Întărind străvechi legături”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
84. „Întâietatea cea adevărată”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
85. „Întâmpinare istorică”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
86. „Întru sporirea valorilor care ne unesc”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
87. „Întru sporirea valorilor care ne unesc”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
88. „Întru unitate de grăire și simțire românească”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.

89. „Învățămintul teologic universitar în spiritul tradiției ortodoxe românești”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
90. „Învățători și părinți sufletești”, în *†Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
91. „Înveșmântat cu hlamida înțelepciunii”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
92. „Învierea Domnului”, în *†Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
93. „Învierea Domnului”, în *†Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
94. „Jertfă de mulțumire”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
95. „Jertfă spre învierea neamului”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
96. „La ceas aniversar”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
97. „La început de drum și lucrare nou”, în *†Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
98. „La poarta Bucovinei”, în *†Teoctist, Patriarhul Bisericii Române, Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
99. „La pomenirea Sfântului domnitor Ștefan cel Mare”, în *†Teoctist, Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
100. „Latinitate și Ortodoxie”, în *†Teoctist, Patriarhul Bisericii Române, Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.

101. „Lângă altarul mușatinilor”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
102. „Lumina Ortodoxiei românești”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
103. „Mărturie de nădejde”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
104. „Mărturisire”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
105. „Mesajul Întâistătătorilor Bisericii Ortodoxe la împlinirea a 2000 de ani de la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
106. „Momente de binecuvântare”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
107. „Monahismul ortodox în slujba colectivității”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
108. „O interpretare optimistă a Apocalipsei”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
109. „O pâine și un trup”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
110. „Ocotirea Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou, nădejdea neamului românesc”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
111. „Ofranda Bisericii Ortodoxe Române în slujba ecumenismului și a păcii”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
112. „Ospitalitate creștină”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.

113. „Pacea – mesaj și poruncă evanghelică”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
114. „Pacea – temelie a vieții”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
115. „Pașii mei îndreptează-i după cuvântul Tău”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
116. „Patriarhul Justinian Marina, chipul păstorului jertfelnic”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
117. „Părtășia preoțimii la viața înfloritoare a patriei”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
118. „Părtășia unor unice și istorice clipe”, ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
119. „Părtășia unor unice și istorice clipe”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
120. „Pe același drum cu poporul”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
121. „Pe drumul prieteniei și al prețuirii reciproce”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
122. „Pe drumul străluciților ierarhi”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
123. „Pe drumul unității panortodoxe”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.

124. „Pe drumul unității panortodoxe”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
125. „Pentru a fi cu adevărat «sarea pământului»”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
126. „Pilda vieții zidește mai trainic decât orice”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
127. „Pildă de evlavie a înaintașilor”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
128. „Poarta cerului”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
129. „Popas aniversar”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
130. „Popas duhovnicesc la biserica antiohiană din Caracas”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
131. „Popas la troița voievodului”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
132. „Pornind la drum cu rugăciune”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
133. „Prețuire și respect pentru slujirea Patriarhului ecumenic”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
134. „Purtând cu nădejde crucea lui Hristos”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
135. „Rânduiri vestirii Evangheliei”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.

136. „Realizările noastre le închinăm lui Dumnezeu”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
137. „Reconciliere și unitate creștină”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
138. „Respect pentru creația lui Dumnezeu”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
139. „Roade ale prieteniei dintre Biserici”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
140. „Rodiri îmbelșugate”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
141. „România – pământ care cântă în imagini”, în Țeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
142. „Să ne îmbrăcăm în omul cel nou”, în Țeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
143. „Sărbătoarea Bisericii”, în Țeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
144. „Simfonia vrednicilor puse în slujba tuturor”, în Țeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
145. „Slavă lui Dumnezeu pentru toate”, în Țeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
146. „Slujirea arhierească”, în Țeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.

147. „Slujitor al Duhului, nu al literei”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
148. „Slujitori ai tradițiilor sfinte”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
149. „Slujiți-vă de harul primit spre folosul tuturor”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
150. „Statornică solidaritate ortodoxă”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
151. „Statornicie în dreapta credință”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
152. „Stăruind în rugăciune și în slujirea cuvântului”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
153. „Stâlp și temelie a adevărului”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
154. „Stâlpul și temelia adevărului”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
155. „Strădanii pentru un dialog rodnic”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
156. „Sub cupolele Universității din Viena”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
157. „Și avem comoara aceasta în vase de lut”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
158. „Și ne iartă nouă greșelile noastre”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

159. „Taina vieții”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
160. „Taina vieții”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
161. „Tradiționale relații frățești”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
162. „Triptic de învățăminte”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
163. „Un drum și o misiune comună”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
164. „Un important pelerinaj în România al Patriarhului ecumenic”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
165. „Un jubileu de mare actualitate”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
166. „Unitatea în Hristos”, în ȚTeoctist, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
167. „Unitatea Sfintei Treimi, mesaj al unității noastre”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
168. „Uniți în același crez”, în ȚTeoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
169. „Uniți prin legătura dragostei și prin mărturisirea de credință”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
170. „Uniți prin vreri și prin strădanii”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
171. „Valoarea credinței adevărate”, în ȚTeoctist, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.

172. „Vorbirea minții noastre cu Dumnezeu”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
173. „Vrednicia noastră este de la Dumnezeu”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
174. „Vredniciile monahismului românesc”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
175. „Zelul Sfinților Apostoli”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
176. „Zelul Sfinților Apostoli”, în *†Teoctist*, Patriarhul Bisericii Române, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul III, partea întâia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989.
177. „Exigențele ecumenismului actual din punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Române” (Conferință susținută în Aula Senatului Universității Ludwig-Maximilian din München, 9 mai 2003), în *Biserica Ortodoxă Română*, CXXXI (2003), nr. 1-6.
178. „9 februarie 1976: La Seminarul Teologic din Kottayam”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
179. „10 februarie 1976: la Biserica «Pogorârea Sfântului Duh» din Ernakulam”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
180. „11 februarie 1976: La Baselius Coolege din Kottayam”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
181. „12 februarie 1976: La Seminarul Teologic din Thumpaman”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.
182. „15 februarie 1976: În orașul Cochin-Ernakulam”, în *†Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.

183. „16 februarie 1976: La Biserica Sfântul Gheorghe Trivandrum, în statul Kerala”, în †Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, volumul I, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mănăstirea Neamț, 1980.

IV. LUCRĂRILE PRAEFERICITULUI PĂRINTE †DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

184. „*A fi episcop astăzi. Demnitatea și dificultățile unei misiuni*”, în *Candela Moldovei*, An XI, Nr. 8-9, august-septembrie, 2002.
185. „*Apel de suflet al Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și al Membrilor Sfântului Sinod către toți clericii și mirenii ortodocși români din afara granițelor țării (ianuarie 2010)*”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011.
186. „Autocefalia bisericească: unitate de credință și libertate de conducere. Cuvânt adresat cu prilejul primirii titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, vineri 15 octombrie 2010, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011.
187. „Binecuvântare la constituirea primei parohii românești din Japonia. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat Comunității românilor ortodocși din Tokyo, Japonia, 27 aprilie 2008”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
188. „Binecuvântare pentru primul episcop ortodox român al Europei de Nord. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel cu ocazia întronizării Preasfințitului Macarie în scaunul de Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord, 6 iulie 2008”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
189. „Binecuvântare pentru primul Episcop ortodox român al Italiei! Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel cu ocazia întronizării Preasfințitului Siluan Șpan în scaunul de Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei, 8 mai 2008”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
190. „Binecuvântare pentru primul Episcop ortodox român al Spaniei și Portugaliei. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel cu ocazia întronizării Preasfințitului Timotei Luran în scaunul de Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei și Portugaliei, 25 mai 2008”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru*

mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.

191. „Biserica Ortodoxă Română și integrarea europeană. Exigențe, probleme și perspective”, în *Candela Moldovei*, an XV, nr. 8-9, 2006.
192. „Bun venit în străvechea cetate de cultură și spiritualitate creștină a Sibiului. Cuvânt de salut al Înalt Preasfințitului Părinte Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Locțiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, adresat participanților la cea de a III-a Adunare Ecumenică Europeană, Sibiu, 5 septembrie 2007”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
193. „Ce fel de umanism pentru mileniul al III-lea? Un punct de vedere creștin-ortodox”, în *Candela Moldovei*, Anul VII, Nr. 9-10, septembrie-octombrie, 1998.
194. „Copiii – icoane de bunătate și nevinovăție. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, cu ocazia *Zilei Internaționale a Copilului*, 1 iunie 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
195. „Credința ortodoxă unește popoare diferite. Mesaj adresat Domnului profesor Valerii Alexeev, Președintele *Fundației internaționale pentru unitatea popoarelor ortodoxe*, cu ocazia împlinirii a 15 ani de existență, 23 iunie 2010”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011.
196. „Cunoașterea teologică se împlinește în comuniunea sfinților. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat participanților la Congresul al III-lea al Facultăților de Teologie Ortodoxă din România, Mănăstirea Tismana, 10 noiembrie 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
197. „Cuvântul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul celei de a 25-a *Adunări Internaționale pentru Pace*, cu tema „*Chemați la conviețuire*” (*Bound to Live Together*), München (Germania), 11-13 septembrie 2011”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 2011.
198. „De la comuniunea euharistică la bucuria agapei frățești”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
199. „De la criză la speranță (Articol apărut în revista *Una sancta. Zeitschrift für Ökumenische Begegnung*, nr. 2 (2008), cu titlul: „Der Ökumenische Rat der Kirchen – Probleme und Perspektiven)”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.

200. „Dialogul dintre Teologie, Filozofie și Știință – o cale necesară pentru a înțelege viața. Cuvântul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României, al deschiderea simpozionului *Semnificația universului și valoarea vieții umane – abordare teologică, filosofică și științifică actuală*, Palatul Patriarhiei, București, 14 mai 2009”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
201. „Drepturile Omului – între ideal și realitate. Un punct de vedere ortodox”, în *Candela Moldovei*, An X, Nr. 6, iunie, 2001.
202. „Educația autentică transmite valori perene. Mesajul de binecuvântare al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, cu prilejul deschiderii oficiale a noului an școlar 2008-2009, 15 septembrie 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
203. „Educația religioasă - investiția cea mai prețioasă. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat participanților la Consfătuirea metodică a profesorilor de Religie din județul Prahova, Bușteni, 25 septembrie 2008”, în *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
204. „Eglise, mystère de communication et de liberté dans un monde marqué par le péché et la finitude”, în *Unité Chrétienne*, No. 80 (1985), pp. 40-88.
205. „Este necesară mai multă cooperare între ortodocși. Interviu acordat de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel domnului Alexandru Beleavski pentru postul de radio *România Actualități* în timpul vizitei la Moscova, cu ocazia participării la funeraliile Patriarhului Alexei al II-lea al Moscovei și a toată Rusia”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
206. „Gramata patriarhală de acordare a rangului de Mitropolit onorific Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Nifon al Târgoviștei”, în †Daniel, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
207. „Ideal și criză în Mișcarea ecumenică. Ecumenism spiritual și ecumenism secularizat” (Comunicare făcută cu ocazia acordării premiului *Emmanuel Heufelder*, 30 mai 1998, Mănăstirea Niederaltaich, Germania), în *Candela Moldovei*, Anul VII, Nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 1998.
208. „Iubirea lui Hristos împărtășită oamenilor prin diaconia Bisericii Sale. Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, rostit la deschiderea lucrărilor Consultației pe tema diaconiei sociale, organizată de Consiliul Mondial al Bisericilor, Palatul

- Patriarhiei, București, 18-20 mai 2009”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
209. „Împreună pentru combaterea sclaviei moderne. Mesaj adresat participanților la seminarul cu tema „Traficul de ființe umane în scopul muncii forțate – o nouă provocare pentru autorități și societatea civilă”, București, 25 februarie 2010”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011.
210. „Înălțarea Domnului la cer – slava omului îndumnezeit. Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, rostit la Praznicul Înălțării Domnului (28 mai 2009), în Catedrala Patriarhală Sfântul Gheorghe din Constantinopol”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010..
211. „Legătura dintre teologie și spiritualitate în activitatea misionară a Bisericii.” Cuvânt înainte la Preafericitul Părinte Patriarh Daniel la volumul *Teologie și spiritualitate*, Editura Basilica, București, 2009.
212. „Libertate și responsabilitate în Biserică. Mesajul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, rostită cu prilejul ceremoniei de primire a titlului de *Doctor Honoris Causa* al Institutului de Teologie Ortodoxă „Saint Serge” din Paris, 9 iulie 2009”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
213. „Libertatea pentru comuniune și dialog. Cuvânt înainte la volumul *Autocefalie și comuniune*, Editura Basilica, București, 2010.
214. „Lucrările prezidiului Conferinței Bisericilor Europene”, în *Candela Moldovei*, An XII, Nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2003.
215. „Lumină peste timp. Mesajul Preafericitului Părinte Daniel, PATRIARHUL Bisericii Ortodoxe Române, adresat participanților la Simpozionul aniversar *10 ani de la vizita Sfântului Părinte Papa Ioan Paul al II-lea în România*, 7 mai 2009, București”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
216. „Mai multă solidaritate între ortodocși” (Interviu acordat Părintelui Atenagora (Peckstadt), preot ortodox belgian, și difuzat pe postul de radio belgian RTBF în limba franceză în cadrul emisiunii *Ortodoxia*), în *Candela Moldovei*, An VII, Nr. 7-8, iulie – august, 1998.

217. „Mă consider a fi un ortodox realist, fără teamă de dialog. Interviu acordat de Înalt Preasfințitul Mitropolit Daniel, Patriarhul ales al Bisericii Ortodoxe Române, domnului Remus Rădulescu de la redacția Viața Spirituală, Radio România Actualități, Reședința Patriarhală, 13 septembrie 2007”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
218. „Mărturie frățească într-o lume fragmentată”, în *Candela Moldovei*, An X, Nr. 1, ianuarie 2001.
219. „Mesajul Întâistătătorilor Bisericii Ortodoxe Române cu ocazia întâlnirii lor de la Constantinopol (Nașterea Domnului, 2000)”, în *Candela Moldovei*, An X, Nr. 1, ianuarie 2001.
220. „Mesajul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la Simpozionul Internațional «Ecumenism și Ortodoxie în Europa», Universitatea Otto-Friederich, Bamberg, Germania (16-18 iunie 2011)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, mai-august, 2011.
221. „Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel adresat participanților la cel de-al XIX-lea Congres Ecumenic Internațional pentru Spiritualitate Ortodoxă organizat la Bose (Italia, 7-10 septembrie 2011)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 2011, nr. 3.
222. „Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat participanților la cel de-la XI-lea *Dialog dintre Biserica Ortodoxă și Grupul Partidului Popular European (Creștin democrat) și al Democrațiilor europeni*, Iași, 16-17 octombrie 2008.
223. „Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat participanților la simpozionul internațional *Demnitate și justiție pentru toți*, organizat de Institutul Român pentru Drepturile Omului, Patriarhia Română și Arhidieceza București a Bisericii Romano-Catolice, Palatul Parlamentului, 13 decembrie 2007”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
224. „Noul papă are o deosebită prețuire față de valorile Bisericii Ortodoxe”, în *Candela Moldovei*, An XIV, Nr. 5, mai, 2005.
225. „O mare pierdere pentru întreaga creștinătate. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel transmis prin intermediul televiziunii și al radioului *Trinitas* la trecerea la cele veșnice a Preafericitului Hristodoulos, Arhiepiscopul Atenei și primatul Bisericii Ortodoxe a Greciei, 29 ianuarie 2008”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
226. „Paternitatea duhovnicească - manifestarea legăturii dintre iubirea dumnezeiască paternă și iubirea dumnezeiască filială. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel,

- adresat participanților la cea de-a XVI-a Conferință Ecumenică Internațională pentru Spiritualitate Ortodoxă, Bose, Italia, 18-21 septembrie 2008”, în *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
227. „Pământ sfințit pentru a se uni cu Cerul. Cuvânt la punerea pietrei de temelie a noii Catedrale Episcopale din Madrid – Spania, 18 aprilie 2010”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011..
228. „Predarea Religiei în sistemul de învățământ public, un act de dreptate și o necesitate permanentă. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel cu prilejul campaniei *Nu vrem liceu fără Dumnezeu!*, lansată de Patriarhia Română pentru susținerea predării Religiei în sistemul de învățământ public și în liceu, 13 februarie 2008”, în † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
229. „Prezență românească la Colocviul internațional ecumenic de la Padova”, în *Candela Moldovei*, An XII, Nr. 10, octombrie, 2003
230. „Rădăcinile Europei sunt creștine”, în *Candela Moldovei*, An XIII, Nr. 10, octombrie, 2004.
231. „Răspunzând chemării Mântuitorului Hristos, Arhiepiscopul Cel Veșnic. Cuvântul Înalt Preasfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei și Patriarhul ales al Bisericii Ortodoxe Române, rostit cu prilejul alegerii sale în demnitatea de Întâistătător al Bisericii, Aula Palatului Patriarhiei, 12 septembrie 2007”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
232. „Recunoștință și speranță. Mesajul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, adresat participanților la Simpozionul aniversar *Întâlnire în lumina Învierii*, Palatul Patriarhiei din București, 8 mai 2009”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
233. „Rugăciune pentru unitate creștină și acțiune de solidaritate umană. Mesaj adresat cu ocazia *Săptămânii pentru unitatea creștinilor*, 18-25 ianuarie 2010”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011.
234. „Rugăciunea – izvor de pace, de reconciliere și de forță spirituală. Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, rostit în ultima zi a *Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor*, Catedrala Patriarhală, 25 ianuarie 2008”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.

235. „Rugăciunea – putere spirituală pentru misiune. Cuvântul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la pomenirea Papei Ioan Paul al II-lea și a Patriarhului Teoctist, 9 mai 2009”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
236. „Să arătați râvnă și jertfelnicie în păstoria clerului și credincioșilor încredințați spre călăuzire, în †Daniel, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
237. „Să considerăm unitatea ca pe o mărturisire a adevărului în comuniune. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat Grației Sale, Rowan Douglas Williams, Arhiepiscop de Canterbury, cu ocazia celei de-a 14-a Conferințe Lambeth, Londra, 19 iulie – 3 august 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
238. „Să folosim libertatea pentru a spori cooperarea panortodoxă – Interviu cu Preafericitul Părinte, Daniel, Arhiepiscopul Bucureștilor, Mitropolitul Munteniei și Dobrogei, Locțiitorul Tronului Cezareei Capadociei și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, acordat revistei *Spre unitate a Fundației Internaționale pentru Unitatea Popoarelor Ortodoxe*, din Rusia, și publicat în nr. 3 (mai-iunie) pe anul 2008 al acestui periodic, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
239. „Să nu despărțim Liturghia de filantropie și filantropia de Liturghie. Interviu acordat de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel domnului Titu Dincă pentru postul Național de Televiziune (TVR 1), Reședința Patriarhală, 30 septembrie 2007”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
240. „Să păstrăm dreapta credință și să cultivăm comuniunea dintre Bisericele și popoarele noastre”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
241. „Să păstrăm unitatea de credință și disciplină canonică ortodoxă, dar și pacea dintre culte. Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, rostit în deschiderea Ședinței de lucru a Sfântului Sinod din Sala sinodală a Reședinței patriarhale, 8 iulie 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
242. „Să redescoperim importanța vieții spirituale și a mărturisirii comune a Evangheliei lui Hristos. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat participanților la simpozionul internațional *Itinerariul și conținutul formării ecumenice*, Centrul de

- Cultură Brătianu-Ștefănești, Argeș, 7-9 mai 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
243. „Să Vă bucurați de bogate roade duhovnicești! Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel la întronizarea Preafericitului Părinte Ieronim al II-lea, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade, 16 februarie 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
244. „Scrisoare irenică adresată Sanctității Sale Bartholomeu, Arhiepiscop al Constantinopolului – Noua Romă, Patriarhul Ecumenic, cu ocazia Învierii Domnului”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
245. „Se pregătește o Cartă a Bisericii Europei. Întrunirea Comitetului Comun CCEE-CBE (Praga, 3-6 februarie, 2000)”, în *Candela Moldovei*, An IX, Nr. 2, februarie, 2000.
246. „Situția Bisericii Ortodoxe Române și legăturile ei ecumenice în contextul noii Europe (1989-2009). Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, la momentul festiv organizat de *Fundația Pro Oriente*, Salzburg, 12 iunie 2009 și Viena, 15 iunie 2009”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
247. „Slujitor al lui Hristos Care iartă păcatele și vindecă bolile. Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel la întronizarea Înalt Preasfințitului Părinte Irineu în scaunul de Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, 27 iulie 2008”, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
248. „Speranța se naște din credință și se manifestă prin iubire”. Alocuțiunea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, susținută în cadrul celei de a XIII-a Adunări Generale a KEK, Lyon, 16 iulie 2009” în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.
249. „Teologia creștină confruntată cu noi provocări într-o Europă pluralistă”, în *Candela Moldovei*, An XV, Nr. 6-7, iunie-iulie, 2006.
250. „Teologie academică și spiritualitate eclezială. Mesajul rostit de Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul lansării cărții Preafericirii Sale, *La joie de la fidélité*, Edition Cerf, Paris, 2009, în †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009*, Editura Basilica - Patriarhia Română, București, 2010.

251. „Tinerii credincioși pot salva bătrâna Europă. Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, adresat participanților la Adunarea generală a organizației EYCA – European Youth Card Association, București, 29 mai 2008”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
252. „Un nou Patriarh al ortodocșilor sârbi. Mesaj adresat cu prilejul întronizării solemne a Preafericitului Părinte Patriarh Irineu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sârbe, Peci, 3 octombrie 2010”, în † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011.
253. „Un Patriarh Misionar – Semnificația vizitelor Patriarhului Ecumenic Bartolomeu în România (26 octombrie)” – articol scris cu ocazia la împlinirea a 50 de ani de slujire bisericească și 20 de ani de păstorire a Arhiepiscopiei Constantinopolului și a Patriarhiei Ecumenice, în *Biserica Ortodoxă Română*, 2011, nr. 3.
254. „Unitatea Bisericii – natura și scopul ei”, în *Candela Moldovei*, An XII, Nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 2003.
255. „Venirea Papei Ioan Paul al II-lea în România” (Interviu cu I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei), în *Candela Moldovei*, An. VIII, Nr. 5, mai, 1999.
256. *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică și filocalică*, Ed. Trinitas, Iași, 2007.
257. *Die Heilende Fraßt der Kirchen (Puterea vindecătoare a Bisericii)*, în „Una Sancta”, nr. 3/1977, pp 196-197.
258. *Temeiurile dogmatice ale bucuriei creștine*, apărut în „Mitropolia Banatului”, nr. 4-6/1977.
259. *Teologie și spiritualitate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.

V. LITERATURĂ DE SPECIALITATE

260. †Iustin, Patriarhul, *Discursuri ecumenice*, Ed. Episcopia Argeșului și Muscelului/Anastasia, București, 2004.
261. †Antonie, Mitropolitul al Ardealului, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Ed. Arhiepiscopiei Sibiu, Sibiu, 1984.
262. †Ignatie, Patriarhul al IV-lea al Antiohiei, *La resurrection et l'homme d'aujourd'hui*, DDB, Paris, 1981.

263. †Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, „Comuniune ortodoxă pentru românii din Occident”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, anul IV, martie-aprilie, 2011.
264. †Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Cuvântare rostită la deschiderea cursurilor Institutului Teologic Universitar din București”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1949.
265. Achimescu, Nicolae, *Noi Mișcări Religioase*, Ediția a III-a, Editura Limes, Cluj, 2012.
266. Amirthan, Samuel, „The Challenge of New Religions to Christian Theological Thought”, în *International Review of Mission*, Vol. 67, Issue 268 (1978).
267. Anfile, Damian Alexandru, „Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor (18-25 ianuarie 2010)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1, 2010, p. 48-52.
268. Arweck, Elisabeth, *Researching New Religious Movements. Responses and redefinitions*, Routledge – Taylor & Francis Group, Abingdon and New York, 2006.
269. Barker, Eileen and Margit Warburg, *New Religions and New Religiosity*, Aargus University Press, Aarhus, 1998.
270. Bel, Pr. conf. dr. Valer, „Misiunea socială a Bisericii în contextul globalizării”, în *Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2001.
271. Beyer, Peter, *Religion and Globalization*, SAGE Publications Ltd, London, 2000.
272. Bobrinskoy, Pr. Boris, *Taina Bisericii*, Patmos, Cluj-Napoca, 2002.
273. Bosch, David J., *Transforming Mission. Paradigm Shifts în Theology of Mission*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 1997.
274. Bouyer, L., *La spiritualite orthodoxe et la spiritualite protestante et anglicane*, Ed. Aubier/Montaigne, Paris, 1965.
275. Broglio, F. M., *La Constitution europeenne et la laicite*, în *Laicite et secularisation dans l'Union Europeenne*, edite par Alain Dierkens, Editions de l'Universite de Bruxelles, Bruxelles, 2006.
276. Bruce, Steve, „Secularization”, în *The New Blackwell Companion to the Sociology of Religion*, Bryan S. Turner (Ed.), Blackwell Publishing Ltd., Oxford, 2010.
277. Buchiu, Pr. prof. dr. Ștefan, *Apostolatul creștin și social al B. O. R. 1925-2005* (în colaborare cu pr. prof. dr. acad. Dumitru Popescu, pr. conf. dr. Vasile Nechita și pr. Emilian Stănescu), Editura “Vasiliana”, Iași, 2005.
278. Buchiu, Pr. prof. dr. Ștefan, *Ortodoxie și secularizare*, Editura Libra, București, 1999.

279. Buchiu, Ștefan, „Contribuții ale dialogului teologic dintre romano-catolici și luterani la ecumenismul creștin, în *Studii Teologice*, 1980, nr.1-2, pp. 238-249
280. Buchiu, Ștefan, „Contribuții ale dialogului teologic dintre romano-catolici și anglicani la ecumenismul creștin”, în *Studii Teologice*, 1980, nr. 3-6, pp. 551-565
281. Bulgakov, Sergiu, *L'Orthodoxie. L'Age d'Homme*, Lausanne, 1980.
282. Buzilă, Boris, *Un patriarh în oglinda vremii sale*, Timpul, Iași, 2009.
283. Caputo, John D. și Gianni Vattimo, *După moartea lui Dumnezeu*, Traducere din limba engleză de Cristian Cercel, Editura Curtea Veche, București, 2008.
284. Caputo, John D., *The Payers and Tears of Jacques Derrida: Religion Without Religion*, Indiana University Press, Bloomington, 1997.
285. Casanova, José, „Immigration and the New Religious Pluralism: A European Union/United States Comparison”, în *Democracy and the New Religious Pluralism*, Thomas Banchoff (Ed.), Oxford University Press, Oxford and New York, 2007.
286. Cassidy, Edward Idris, *Ecumenism and Interreligious: Unitatis Redintegratio, Nostra Aetate*, Paulist Press, 2005.
287. Cassidy, Edward Idris, *Ecumenism and Interreligious: Unitatis Redintegratio, Nostra Aetate*, Paulist Press, 2005.
288. Chandler, Siobhan, „Private Religion in the Public Sphere Life Spirituality in Civil Society”, în *Religions of Modernity. Relocating the Sacred to the Self and the Digital*, Brill, Leiden, 2010.
289. Citirigă, Pr. Conf. Dr. Vasile, *Cunoașterea lui Dumnezeu prin rugăciune*, Ed. ASAB, București, 2008.
290. Citirigă, Pr. Dr. Vasile, *Preoția credincioșilor în Biserică și societate*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2004.
291. Clement, Olivier, „A mărturisi într-o societate secularizată”, traducere de Iulian Nistea, în „Contacts”, nr. 144, 1988.
292. Clement, Olivier, *Transfigurer le temps*, Neucatel/Paris, 1950.
293. Congar, Yves, *J'aime l'Orthodoxie*, în „2000 de Christianisme”, (Aufadi), tome II, Paris, 1975.
294. Congar, Yves, *La Foi et la Theologie*, Paris, 1962.

295. Crockett, Clayton, „The Challenge of Postmodernism and the Health of Theology”, în *Journal of Religion and Health*, Vol. 39, No. 3, (2000).
296. Derrida, Jaques, *Credință și unoăștere. Veacul și iertarea*, traducere de Emilian Cioc, Editura Paralela 45, Pitești, 2004.
297. Duma, Pr. Ionuț, „Identitate și comuniune în Uniunea Europeană”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXXV, nr. 1-6, 2007.
298. Ebeling, G., *Die Klage uber das Erfahrungsdefizit in der Theologie als Frage nach ihrer Sache*, în volumul „Wort und Glaube”, III: Beitrage zur FundamentalTheologie, Soteriologie un Ekklesiologie”, Tubingen, 1975.
299. Felmy, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, traducere de Pr. prof. dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1999.
300. G. Siegwalt, *Experience et Revelation. Remarque de methodologie en Theologie*, în „Revue d Histoire et de Philosophie religieuse”, tome LV/1976.
301. Galeriu, Pr. Constantin, *Jertfă și Răscumpărare*, teză de doctorat, în „Glasul Bisericii”, nr. 1-2/1973.
302. Gâlea, I., M. A. Dumitrașcu, C. Morariu, *Tratatul instituind o Constituție pentru Europa*, Editura All Beck, București, 2005.
303. Gheorghiu, Virgil, *Viața Patriarhului Athenagoras*, traducere de Cristian-Dumitru Moldovan, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2009.
304. Heiler, Fridrich, *Die Ostkirche*, Munchen/Basel, 1971.
305. Ică jr., Arhid. Ioan I., „Important acord teologic ortodox-catolic pe tema sinodalității și autorității pe marginea celei de-a X-a sesiuni plene a Comisiei mixte internaționale pentru dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. Ravenna, 8-15 oct. 2007”, în *Studii Teologice*, III (2007), nr. 3, pp. 227-256.
306. Ică jr., Ioan I., „Provocarea globalizării: mutația umanului”, în *Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2001.
307. Jacotă, Gruia, „Unitatea creștină și mărturia ortodoxă azi”, în *Candela Moldovei*, An IV, Nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 1995
308. Johnson, Philip, „Postmodernity, New Age and Christian Mission”, în *Lutheran Theological Journal*, Vol. 31, No. 3 (1997), pp. 115–124.
309. Johnson, Philip, *Apologetics, Mission & New Religious Movements*, Sacred Tribes Academic Press, Salt Lake City, 2010.

310. Lemeni, Conf. dr. Adrain, Secretar de Stat pentru Culte „Repere între alte culturi și religii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul III, Seria a IV-a, Nr 2, 2012.
311. Liiceanu, Aurora, *Rănilor memoriei. Nucșoara și rezistența din munți*, Editura Polirom, Iași, 2012.
312. Mantzaridis, Georgios, *Globalizare și Universalitate, Himeră și Adevăr*, traducere de pr.prof.dr. Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002.
313. Marga, Andrei, *Religia în era globalizării*, Editura Fundației pentru Studii Europene, București, 2001.
314. Motmann, J., *Le Dieu crucifié*, Ed. du Cerf, Paris, 1975.
315. Nechita, Pr. prof. dr. Vasile, *Lumina lui Hristos în dezbaterile celei de-a treia Adunări Ecumenice Europene (Sibiu, 4-9 septembrie 2007)*, în „Theologia pontica” I (2008), nr. 1-2, pp. 232-259.
316. Nechita, Pr. prof. dr. Vasile, *Misiunea Bisericii în lumina lui Hristos*, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2007.
317. Nechita, Pr. prof. dr. Vasile, *Religiile abrahamice în contextul postmodernității*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2010.
318. Nechita, Pr. Vasile, „Coordonate ale unității”, în *Candela Moldovei*, Nr. 9-10, septembrie-octombrie, 1992
319. Nechita, Pr. Vasile, *Misiunea Bisericii de la ecumenicitate la ecumenism*, Garuda Art / Vasiliana '98, Chișinău-Iași, 2005,
320. Neven, Gerrit, „Doing Theology without God? About The Reality of Faith in the 21st century”, în *Journal Cultural and Religious Theory*, Vol. 6, No. 3 (2005), p. 30.
321. Newport, John P., *The New Age Movement and the Biblical Worldview. Conflict and Dialogue*, Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1998.
322. Oprea, Marius, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente. 1949 – 1989*, Editura Polirom, Iași, 2002.
323. Paleologu, Alexandru, *Moștenirea creștină a Europei*, Editura Eikon, 2003.
324. Pătuleanu, Pr. Constantin, „Apostolicitatea Bisericii și mărturia ei astăzi în Europa. Cea de-a XII-a întâlnire în cadrul dialogului teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (EKD), Mănăstirea Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus (11-15 martie 2010)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1, 2010

325. Petraru, Pr. prof. dr. Gh., „Paradigme conceptuale moderniste și post-moderniste și impactul lor asupra teologiei și misiunii Bisericii”, în *Modernitate, postmodernitate, religie*. Constanța, 2005, Editura Vasiliana '98, Iași, 2005.
326. Petraru, Pr. prof. dr. Gheorghe, „Biserica Ortodoxă și fenomenul secularizării”, în *Analele Științifice ale Universității «Al.I. Cuza» Iași*, Teologie, II (1993-1994).
327. Petraru, Pr. prof. dr. Gheorghe, „Secularizarea în perspectiva raționalității și a credinței teologice”, în *Omul de cultură în fața decreștinării*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2005.
328. Petraru, Pr. prof. dr. Gheorghe, *Secte neoprotestante și noi mișcări religioase în România*, Editura Vasiliana, Iași, 2006
329. Petraru, Pr. prof. dr. Gheorghe, *Teologie Fundamentală și Misionară. Ecumenism*, Editura Performantica, Iași, 2006.
330. Popescu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, „Transfigurare și secularizare. Misiunea Bisericii într-o lume secularizată”, în *Studii Teologice*, seria a II-a, anul XLVI, nr. 1-3, ianuarie-aprilie, 1994.
331. Popescu, Pr. prof. dr. Dumitru, *Omul fără rădăcini*, Nemira, București, 2001.
332. Popescu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Ortodoxie și contemporaneitate*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1996.
333. Ratzinger, Joseph și Damaskinos, Mitropolitul Elveției, *Moștenirea creștină a Europei*, ediție îngrijită și traducere de Viorica E. Ungureanu, Editura Trinitas, Iași, 2002.
334. Remond, Rene, *Religie și societate în Europa. Secularizarea în secolele al XIX-lea și XX - 1780-2000*, traducere de Giuliano Sfichi, Editura Polirom, Iași, 2003.
335. Robbins, Jeffrey W., *Introducere: După moartea lui Dumnezeu*, în John D. Caputo și Gianni Vattimo, *După moartea lui Dumnezeu*, Traducere din limba engleză de Cristian Cercel, Editura Curtea Veche, București, 2008.
336. Saliba, John A., *Christian Responses to the New Age Movement: A Critical Assessment*, Geoffrey Chapman, London, 1999.
337. Santa Ana, Julio de, *Religions Today: Their Challenge to the Ecumenical Movement*, WCC Publications, 2005.
338. Săsăujan, Mihai, „A III-a Adunare Ecumenică Europeană de la Sibiu (4-9 septembrie 2007)”, în *Studii Teologice*, Seria a III-a, III (2007), nr. 3.
339. Schmemmann, Alexander, *Church, World, Mission*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, 1979.

340. Schmemmann, Alexander, *Priere, liturgie et renouveau*, în „La Theologie de renouveau”, tome II, Ed. du Cerf, Paris, 1968.
341. Shanks, Andrew, *God and Modernity: A New and Better Way to Do Theology*, Routledge, London, 2000.
342. Siegwalt, G., *Experience et Revelation. Remarques de methodologie theologique*, în „Revue d histoire et de philosophie religieuse”, tom 56/1976.
343. Spidlik, Thomas, *La spiritualite de l'Orient chretien*, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum Roma, 1978.
344. Stark, Rodney and William Sims Bainbridge, *The future of religion – Secularization, revival and cult formation*, University of California Press, Berkeley, 1985.
345. Stăniloae, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.
346. Stăniloae, Pr. Dumitru, *Pentru un ecumenism ortodox*, Editura Athos, Piure, 1976.
347. Steve Bruce, *God is Dead: Secularization in the West*, Blackwell, Oxford, 2002.
348. Suenes, L. J., *Une nouvelle Pentecote?*, Ed. Desclee de Brouwer, Paris, 1972.
349. Tia, Teofil, *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.
350. Tresmontant, Claude, *Introduction a la Theologie chretienne*, Ed. de Seuil, Paris, 1973.
351. Vahanian, Gabriel, *The Death of God: The Culture of Our Post-Christian Era*, Braziller, New York, 1961, pp. 3-14.
352. Vernet, Jean, *Sectes et reveil religieux. Quand l'Occident s eveille*, Ed. Salvator, Mulhouse, 1976.
353. Vernet, Jean, *Secolul XX va fi mistic sau nu va fi deloc*, traducere de Cristina Jinga, Corint, București, 2003.
354. Vlas, Natalia, *Globalizarea și religia la începutul secolului XXI*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008.
355. Ward, Graham, „Deconstructive theology”, în Kevin J. Vanhoozer (Ed.), *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, Cambridge University Press, New York, 2003.
356. Ware, Timothy, *The orthodox Church*, Penguin Books, London, 1980.

357. Zabala, Santiago, „O religie fără teiști și atești”, în Richard Rorty, Gianni Vattimo, *Viitorul religiei. Solidaritate, caritate, ironie*. Sub îngrijirea lui Santiago Zabala, Traducere din limba italiană de Ștefania Mincu, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
358. Zizioulas, John, *Being as Communion*, Crestwood, N.Y., St. Vladimir's Seminary Press, 1985.

VI. EDITORIALE, COMUNICATE DE PRESĂ, CONSEMĂRI

359. „A III-a Adunare Ecumenică Europeană: Speranță pentru unitate și reînnoire în Europa (Sibiu, 4-9 septembrie 2007)”, în *Candela Moldovei*, An XVI, Nr. 7-9, iulie-septembrie, 2007
360. „A treia Întâlnire a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-greco-catolic (Râmneț, 10 iunie 1999)”, în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 6, iunie, 1999.
361. „Biserica Ortodoxă și Europa contemporană” (Cuvântul Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, Patriarhia Română, 27 octombrie 1999), în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 11, noiembrie, 1999.
362. „Cel de-al X-lea Seminar Teologic Sud-Est European” (Iași, 23-29 august 1992), în *Candela Moldovei*, Nr. 9-10, septembrie-octombrie, 1992.
363. „Dialog și cooperare între Biserici – întrunire ecumenică la Iași”, în *Candela Moldovei*, An VII, Nr. 5, mai, 1998.
364. „Dialog și cooperare pentru binele comun”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul III, Seria a IV-a, Nr 2, 2012.
365. „Dimensiunea dialogului interconfesional exprimată în activitatea socio-caritativă religioasă din România la sfârșit de mileniu II”, în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 7-8, iulie-august, 1999.
366. „Document final al Conferinței pastoral-misionare: *Biserica Ortodoxă Română și integrarea europeană. Exigențe, probleme și perspective (Iași, 21-24 august 2006)*”, în *Candela Moldovei*, An XV, Nr. 8-9, august-septembrie, 2006
367. „Evenimente dedicate Ortodoxiei, în Franța”, în *Candela Moldovei*, An. XIV, Nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2005.
368. „Înalt Prea Sfințitul Daniel – membru titular al Academiei Internaționale de Științe Religioase (AISR) - Bruxelles”, în *Candela Moldovei*, An X, Nr. 7-8, iulie-august, 2001.

369. „Institutul Ecumenic *Sfântul Nicolae*”, în *Candela Moldovei*, An VI, Nr. 7-9, iulie-septembrie, 1997.
370. „Întâlnire inter-ortodoxă la Damasc”, în *Candela Moldovei*, An VII, Nr. 6, iunie, 1998.
371. „Întâlnirea intercreștină de la Genova - Italia”, în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 11, noiembrie, 1999.
372. „Întrunirea Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (Johannesburg – Africa de Sud, 16-17 ianuarie 1994), în *Candela Moldovei*, An III, Nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1994
373. „Întrunirea Comitetului ecumenic mixt CCEE/CBE” (Porto, Portugalia, 26-29 ianuarie 2001), în *Candela Moldovei*, An. X, Nr. 2, februarie, 2001
374. „Lucrările Comitetului Central al Conferinței Bisericilor Europene”, în *Candela Moldovei*, An VII, Nr. 1, ianuarie, 1998.
375. „Nevoia de dialog. Întrunirea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene (20-23 martie 1999, Barcelona, Spania)”, în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 3-4, martie-aprilie, 1999.
376. „O nouă întrunire a Comitetului pregătitor pentru a II-a Adunare Ecumenică Europeană (2 A.E.E.)”, în *Candela Moldovei*, An V, Nr. 3-4, martie-mai, 1996.
377. „O singură Europă – mai multe credințe”, în *Candela Moldovei*, An XIV, Nr. 10-11, octombrie-noiembrie, 2005.
378. „Ortodoxia românească, un partener preferat al Bisericilor din Apus. A treia etapă pregătitoare a celei de a III-a Adunări Ecumenice Europene (Wittenberg, 15-18 februarie 2007)”, în *Candela Moldovei*, An XVI, Nr. 2-4, februarie-aprilie, 2007
379. „Pregătiri pentru a II-a Adunare ecumenică a Bisericilor din Europa”, în *Candela Moldovei*, An V, Nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1996.
380. „Relațiile juridice între Stat și comunitățile religioase în Europa (Conferința profesorului Gerhard Robbers, de la Universitatea din Trier - Germania)”, în *Candela Moldovei*, An X, Nr. 12, decembrie, 2001.
381. „Simpozion internațional «Comunitățile religioase și Uniunea Europeană»”, în *Candela Moldovei*, An X, Nr. 12, decembrie, 2001.
382. „Simpozion internațional: *Iluminism și isihasm* (Durău, 5-7 septembrie 2001)”, în *Candela Moldovei*, An X, Nr. 9, septembrie, 2001.
383. „Simpozionul *Biserică și Stat în România și în Europa de Est astăzi (Iași, 5-6 octombrie 2005)*”, în *Candela Moldovei*, An XIV, Nr. 10-11, octombrie-noiembrie, 2005

384. „Simpozionul ecumenic *Drepturile omului – dimensiune spirituală și acțiune civică*”, în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 11, noiembrie, 1999.
385. „Un moment solemn și un eveniment misionar – 500 de ani de la sfințirea mănăstirii armene Hagigadar”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul III, Seria a IV-a, Nr 2, 2012.
386. „Venirea Papei Ioan Paul al II-lea în România” (Interviu cu I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei), în *Candela Moldovei*, An. VIII, Nr. 5, mai, 1999
387. „Vizita I.P.S. Daniel în Anglia (26 septembrie – 8 octombrie 1996)”, în *Candela Moldovei*, An V, Nr. 9-10, septembrie-octombrie, 1996.
388. „Vizita I.P.S. Mitropolit Daniel în Franța (16-19 noiembrie 1999)”, în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 11, noiembrie, 1999.
389. „Vizita pastorală a Preafericitului Părinte Patriarh Teodor al II-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi, în Patriarhia Română (26 octombrie – 1 noiembrie, 2011)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 2011, nr. 3.
390. „Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Italia. Declarația comună a Sanctității Sale, Papa Ioan Paul al II-lea și a Prea Fericitului Sale, Patriarhul Teoctist”, în *Candela Moldovei*, An XI, Nr. 10-11, octombrie-noiembrie, 2002, traducere din limba franceză de Pr. prof. dr. Nicolae Necula, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București
391. Bostan, Cristian, „Întâlnirea de la Bruxelles a liderilor politici și religioși europeni (12 iulie 2012)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul III, Seria a IV-a, Nr 2, 2012
392. Dascălu, Pr. Nicolae, „Simpozion internațional iudeo-creștin la Durău: «Spiritualitatea Psalmilor și morala socială a Profeților»”, în *Candela Moldovei*, An VII, Nr. 7-8, iulie –august, 1998.
393. Marian, Pr. Remus, „Vizita Preafericitului Părinte Patriarh Daniel la München”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 2011, nr. 3.
394. Nedelcu, Marius, Conferința *Migrația în vremuri de criză economică – politici, drepturile migranților și rolul Bisericii*, la Palatul Patriarhiei (17 iunie 2011)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, mai-august, 2011, nr. 2.
395. Patriarhia Română, *5 ani de patriarhat ai Preafericitului Părinte Daniel al României. Continuitate și înnoire*, Editura Basilica, București, 2012.
396. Petraru, Pr. lect. dr. Gheorghe, „Seminar Ecumenic la Durău”, în *Candela Moldovei*, An VIII, Nr. 9-10, septembrie-octombrie, 1999.

397. Popa, Gheorghe-Cristian, „Simpozionul interreligios: *Diaspora – o realitate a societății actuale*” la Palatul Patriarhiei (29-30 mai, 2012), în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul III, Seria a IV-a, Nr 2, 2012.
398. Sandu, Pr. Dan, „Simpozion interconfesional: *Cuvântul neschimbător al lui Dumnezeu într-o lume schimbătoare*” (Iași, 6 octombrie 2004), în *Candela Moldovei*, An XIII, Nr. 10, octombrie, 2004.
399. Sandu, Pr. Lect. Dr. Dan, „*Charta Oecumenica* și Bisericile din România”, în *Candela Moldovei*, An XII, Nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2003
400. Tancău, Pr. Sorin-Vasile, „Vizita Preafericitului Părinte Daniel în Franța (9-13 aprilie)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1, 2011.